

Työpaperi 7/2019

Simo Lehtelä & Juha Koivisto

Näkökulmia sosiaaliin innovaatioihin ja niiden arviointiin

Tässä katsauksessa tarkastellaan sosiaalisen innovaation käsitettä ja arviointikonsepteja. Katsaus tehtiin analysoimalla 15 erilaista sosiaalisen innovaation arviointikonseptia.

Sosiaalinen innovaatio on käsite, josta ei vallitse yksimielisyyttä. Se määritellään tavallisimmin uudeksi ratkaisuksi, esimerkiksi palvelu, toimintatapa, prosessi ja instituutio, joka vastaa sosiaaliseen tarpeeseen tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut. Sosiaalisella innovaatiolla voidaan tarkoittaa myös sitä prosessia, joka johtaa uudenaikaiseen ratkaisuun.

Sosiaalisen innovaation kehittäminen ei tapahdu lineaarisesti joidenkin tiettyjen vaiheiden läpi, kuten tutkimus, kehittäminen, tuotteistaminen ja markkinointi, vaan kehittämisen erilaisia tehtäviä tehdään verkostomaisesti, samanaikaisesti ja limittäin. Innovaatiotoiminnan toimijat, toiminnot ja tehtäväkokonaisuudet muovaavat ja antavat ehtoja toinen toisilleen.

Sosiaalisen innovaation arviointiasetelma räätälöidään ja menetelmät valitaan aina sen perusteella mitä ollaan arvioimassa. Kehitelmän arviointi räätälöidään aina olennaiseksi osaksi kehittämistä ja kokeilua. Arvioitavana voi olla kehittämisympäristön innovaatiopotentialista, -kyvykkyydestä ja -osaamisesta alkaen kaikkea mahdollista aina kehitetyn ratkaisun vakiintumiseen erilaisiin ympäristöihin ja generoituviin muutoksiin.

Kehitettävää ratkaisua voidaan käsitellä muutosteorian, joka määrittelee millaista muutosta tavoitellaan ja miten se saavutetaan. Kehittämisprosessi on muutosteorian luomista, testausta ja arviointia. Muutoksen arvioiminen edellyttää asetelmaa, jossa muutettavaa asiantilaa tarkastellaan ennen uuden ratkaisun toteuttamista, toteuttamisen aikana (jos mahdollista), ja toteuttamisen jälkeen. Näin voidaan arvioida erilaisia muutosta generoivia tekijöitä. Arvioinnissa voidaan hyödyntää niin määrällisiä kuin laadullisia menetelmiä. Loppukäyttäjää osallistava arviointi hyödyntää moderneja osallistavia ja vuorovaikutteisia arviointimenetelmiä, joissa ratkaisun hyödyntäjät ovat paremminkin kumppaneita kuin kohteita.

Lukijalle

Innovaatioilla tarkoitettiin vuosikymmeniä uusia kovia teknologioita, kuten laitteet ja koneet, joiden kehittämiseltä odotettiin ennen kaikkea yritysten kilpailuetua ja taloudellista voittoa. Innovaatiotoiminta miellettiin yritysten toiminnaksi ja innovaatorahoitus suunnattiin pääasiasa niille.

2000-luvulla käsitys innovaatioista ja innovaatiotoiminnasta on monipuolistunut huomattavasti. Nykykäsityksen mukaan innovaatioiksi voivat jalostua yhtä lailla esimerkiksi prosessit, rakenteet, toimintatavat, säännöt, lait ja palvelut. Innovaatiotoiminnaksi määritellään yritystoiminnan lisäksi myös julkisella ja kolmannella sektorilla tehtävä kehittämistoiminta. Teknisten innovaatioiden rinnalla on alettu puhua sosiaalisista innovaatioista. Sekä kansallinen että EU:n tutkimus- ja kehittämisrahoitus panostaa mittavasti myös sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseen. Toki ns. pehmeämpien ratkaisujen kehittämisrahoitusta on ollut ennenkin, mutta siitä ei ole puhuttu innovaatiotoimintana eikä sen mittakaava ole ollut nykyisen luokkaa.

Innovaatiokäsityksen monipuolistuessa on herännyt kysymys, miten arvioida innovaatiotoiminnan kehittämisiä moniulotteisia ratkaisuja, ts. sosiaalisia innovaatioita, joissa erilaiset rajat ylittyvät ja joissa ihmiset ja näiden välinen toiminta sekä toimintaa välittävät säännöt, lait, tekniset välineet, tila jne. rakentuvat uudella tapaa. Mitä sosiaaliset innovaatiot oikein ovat? Entä millaisia ovat sosiaalisten innovaatioiden arvioinnin näkökulmat, kohteet, toimijat ja menetelmät? Muun muassa näihin kysymyksiin haetaan vastauksia tässä katsauksessa, jonka korkeakouluharjoittelija Simo Lehtelä teki työelämäjaksonsa työnään syksyllä 2018 THL:n Reformit-yksikössä. Simo Lehtelä on kirjoittanut luvut 1-4, Juha Koivisto luvun 5.

Katsaus on hyödyllistä luettavaa julkisen sektorin kehittämistoiminnassa tavalla tai toisella mukana olleille toimijoille, sosiaalialan opiskelijoille sekä innovaatiotoiminnasta ja sosiaalisista innovaatioista kiinnostuneille tutkijoille.

Tiivistelmä

Simo Lehtelä & Juha Koivisto. Näkökulmia sosiaalisiin innovaatioihin ja niiden arviointiin (THL). Työpa-peri 7/2019. 20 sivua. Helsinki 2019. ISBN 978-952-343-297-0

Tässä katsauksessa tarkastellaan sosiaalisen innovaation käsitettä ja arviointikonsepteja. Katsaus tehtiin analysoimalla erilaisia sosiaalisen innovaation arviointikonsepteja. Tutkimusaineistoa haettiin internetistä Google-hakukoneella käyttämällä hakusanoja ”social innovation”, ”evaluation” ja ”assessment”. Hakustrategiaa soveltamalla katsaukseen valikoitui 15 arviointikonseptia.

Sosiaalinen innovaatio on tarkastellun aineiston perusteella käsite, josta ei vallitse yksimielisyyttä. Se määritellään tavallisimmin uudeksi ratkaisuksi, esimerkiksi palvelu, toimintatapa, prosessi ja instituutio, joka vastaa sosiaaliseen tarpeeseen tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut. Sosiaalisella innovaatiolla voidaan tarkoittaa myös sitä prosessia, joka johtaa uudenlaiseen ratkaisuun.

Sosiaalisten innovaatioiden kehittämisen tulee perustua kysyntään ja määriteltyihin sosiaalisiin tarpeisiin. Sosiaalisen innovaation kehittäminen ei tapahdu lineaarisesti joidenkin tiettyjen vaiheiden läpi, kuten tutkimus, kehittäminen, tuotteistaminen ja markkinointi, vaan kehittämisen erilaisia tehtäviä tehdään verkostomaisesti, samanaikaisesti ja limittäin. Innovaatiotoiminnan toimijat, toiminnot ja tehtäväkokonaisuudet muovaavat ja antavat ehtoja toinen toisilleen. Prosessi sisältää jatkuvaa neuvottelua tavoitteista, tarpeista, kehitettävän ratkaisun elementeistä, tuloksista, jne.

Rajan vetäminen sosiaalisen innovaation kehittämisprosessin ja kontekstin välillä on veteen piirretty viiva. Kehittämisprosessia on eri vaiheiden ja tehtävien lisäksi mielekästä jäsentää siihen osallistuvien toimijoiden muodostamana verkostona tai kehittämissyhteisönä. Toimijoita voivat olla esimerkiksi loppukäyttäjät, erilaiset ammattilaiset, organisaation lähijohto, strateginen johto ja poliittiset päättäjät. Jokainen toimija tuo oman panoksensa prosessiin ja muovaa sitä omalta osaltaan.

Sosiaalisella innovaatiolla, kuten palvelu tai toimintatapa, ei ole sisäisiä ominaisuuksia, kuten hyvä, vaikuttava, toimiva ja kestävä, jotka voitaisiin suoraan mitata. Niiden arvo muodostuu eri toimijoille konkreettisesti paikallisessa ja tavoitteellisessa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Kehitetyt ratkaisut eivät myöskään leviä itsestään. Niiden leviäminen edellyttää aktiivisia toimia, mutta niiden kohtalo on hyödyntäjien käsissä. Kehitelmät ja ratkaisut muovautuvat omanlaisekseen, kun niitä sovelletaan ja hyödynnetään erilaisissa ympäristöissä.

Sosiaalisen innovaation arviointiasetelma räätälöidään ja menetelmät valitaan aina sen perusteella mitä ollaan arvioimassa. Kehitelmän arviointi räätälöidään aina olennaiseksi osaksi kehittämistä ja kokeilua. Arvioitavana voi olla kehittämisympäristön innovaatiokyvykkyydestä ja -osaamisesta alkaen kaikkea mahdollista aina kehitetyn ratkaisun vakiintumiseen erilaisiin ympäristöihin. Arvioinnin kohteena voivat olla esimerkiksi kehittämisen tavoitteet, ratkaisun toimivuus, kehittämisprosessin välittömät tuotokset, saavutetut tulokset suhteessa tavoitteisiin, kehitetyn ratkaisun vakiintuminen ja ratkaisun generoimat seuraamukset toimintaympäristöihin. Näitä voidaan arvioida eri toimijoiden ja näiden tavoitteiden näkökulmista, esim. loppukäyttäjät, ammattilaiset, organisaatio, kunta, alue ja valtion hallinto.

Kehitettävää ratkaisua voidaan käsitellä muutosteoriana, joka määrittelee millaista muutosta tavoitellaan ja miten se saavutetaan. Kehittämisprosessi on muutosteorian luomista, testausta ja arviointia. Muutoksen arvioiminen edellyttää asetelmaa, jossa muutettavaa asiantilaa tarkastellaan ennen uuden ratkaisun toteuttamista, toteuttamisen aikana ja toteuttamisen jälkeen. Näin voidaan arvioida erilaisia muutosta generoivia tekijöitä. Ratkaisua voidaan verrata muihin ratkaisuihin, joilla tavoitellaan samanlaista muutosta.

Arvioinnissa voidaan hyödyntää niin määrällisiä kuin laadullisia menetelmiä. Loppukäyttäjät osallistava arviointi hyödyntää moderneja osallistavia ja vuorovaikutteisia arviointimenetelmiä, joissa ratkaisun hyödyntäjät ovat paremminkin kumppaneita kuin kohteita.

Avainsanat: sosiaalinen innovaatio, kehittäminen, arviointi, menetelmät, osallistajat

Sisällys

Lukijalle	2
Tiivistelmä.....	3
1. Johdanto.....	5
2. Tutkimuskysymykset.....	6
3. Menetelmä ja aineiston haku	6
4. Tulokset.....	7
4.1 Teoreettiset lähestymistavat	7
4.2 Sosiaalisen innovaation määrittely	7
4.3 Arvioinnin kohteet.....	8
4.4 Arvioinnin näkökulmat	8
4.5 Osallistuminen arviointiin.....	9
4.6 Arvioinnin menetelmät.....	9
5. Johtopäätökset	12
Liite 1: Arviointikonseptien tiivistelmät	14

1 Johdanto

Sosiaalinen innovaatio määritellään tyypillisesti uudenaikaiseksi ratkaisuksi, esimerkiksi uudeksi palveluksi tai toimintatavaksi, joka vastaa sosiaaliseen tarpeeseen tehokkaammin kuin jo olemassa olevat ratkaisut. Käsitettä voidaan käyttää esimerkiksi, kun on ratkaistu uudella tavalla jokin terveyden, ikääntymisen, eriarvoisuuden tai köyhyyden kysymykseen liittyvä ongelma. Yksittäisinä esimerkkeinä useille tutuista sosiaalisista innovaatioista voidaan mainita esimerkiksi Wikipedia, neuvola, äitiyspakkaus, kognitiivinen terapia ja kimppekyydit. Wikipedia mainitsee yhtenä esimerkkinä sosiaalisesta innovaatiosta Pohjois-Karjala-projektin.

Sosiaalisten innovaatioiden dynamiikkaan kuuluu uusien toimijoiden tulo yhteiskunnan toimikentälle. Uudet toimijat voivat tarkoittaa esimerkiksi erilaisia kansanliikkeitä, jotka tuottavat aiemmin julkisesti tuotettuja hyvinvointipalveluja. Sosiaalinen innovaatio nähdään myös prosessina, joka mobilisoi ihmisiä liikkeelle ja antaa mahdollisuuden osallistua erilaisiin aktiviteetteihin, joiden tarkoituksena on saada aikaan jotakin yhteiskunnan, kunnan tai muun tason tavoitteen kannalta hyödyllistä. Tällaisia aktiviteetteja voivat olla esimerkiksi päätöksenteko, suunnittelu ja resurssien jakaminen sekä erilainen kasvotusten tapahtuva yhteistyö.

Sosiaalista innovaatiota ei toisaalla aina nähdä pelkästään ”lopputuotteena”, vaan sillä voidaan tarkoittaa myös sitä prosessia, joka johtaa uudenaikaiseen ratkaisuun. Sosiaalisen innovaation elementeiksi määrittyvät tällöin kaikki osa-alueet ongelman tai tarpeen tunnistamisesta kehitettyyn ratkaisuun sekä sen laajempaan käyttöönottoon. Ratkaisun kehittämisen ei nähdä olevan lineaarisesti etenevä prosessi, vaan kehittämisen eri vaiheet ja tehtävät toistuvat ja niitä toteutetaan samanaikaisesti. Prosessin aikana käsitykset ratkaisutavan ongelman luonteesta saattavat muuttua.

Sosiaaliset innovaatiot ovat usein kompleksisia ratkaisuja, joissa erilaiset rajat ylittyvät ja joissa ihmiset ja näiden välinen toiminta sekä toimintaa välittävät säännöt, lait, tekniset välineet, tila jne. rakentuvat uudella tapaa. Herää kysymys, miten tällaisia ratkaisuja tulisi arvioida ja miksi niitä tulee arvioida.

Tässä katsauksessa tarkastellaan sosiaalisen innovaation käsitettä sekä mitä ovat sosiaalisten innovaatioiden arvioinnin teoreettinen perusta, kohteet, näkökulmat, toimijat ja menetelmät. Katsaus tehtiin analysoimalla erilaisia sosiaalisen innovaation arviointikonsepteja.

2 Tutkimuskysymykset

Katsauksella tarkastellaan sosiaalisen innovaation määrittelyä ja arviointikonsepteja kuuden tutkimuskysymyksen pohjalta. Kysymykset ovat seuraavat:

- 1) Millaisiin teoreettisiin lähestymistapoihin arviointikonseptit perustuvat?
- 2) Miten sosiaalinen innovaatio määritellään arviointikonsepteissa?
- 3) Miten arvioinnin kohde määritellään arviointikonsepteissa?
- 4) Millaisista näkökulmista arvioitavaa kohdetta lähestytään arviointikonsepteissa?
- 5) Miten eri toimijaryhmien osallisuus jäsentyy arviointikonsepteissa?
- 6) Millaisia arvioinnin menetelmiä arviointikonsepteissa määritellään?

Arviointikonseptien analyysi perusteella luotiin kuvaa siitä, miten sosiaalisia innovaatioita on arvioitu, miten niiden arviointia tarkastellaan yleisemmällä tasolla ja miten niitä tulisi arvioida.

3 Menetelmä ja aineiston haku

Katsauksessa käytettiin menetelmää, jossa erilaisista sosiaalisten innovaatioiden arviointikonsepteista tunnistettiin ja koottiin katsauksen tutkimuskysymysten kannalta olennaisia sisältöjä. Arviointikonsepteja käsittelevät julkaisut sisältävät erilaisia käsityksiä siitä, miten sosiaalisia innovaatioita tulisi arvioida ja miten niitä on arvioitu. Katsauksessa nousee tarkastelun kohteeksi myös sosiaalisen innovaation käsitteen käyttötavat erilaisine painotuksineen.

Tutkimusaineistoa eli sosiaalisen innovaation arviointikonsepteja haettiin internetistä Google-hakukoneella käyttämällä hakusanoja ”social innovation”, ”evaluation” ja ”assessment”. Näkökulmaksi valittiin nimenomaan sosiaalisen innovaation arviointi ja sitä kautta avautuvat arviointikonseptit. Hakustrategiaa soveltamalla katsaukseen valikoitui 15 arviointikonseptia. Muuntamalla hakutermiä ”sosiaalinen innovaatio” joksikin muuksi termiksi olisi arviointikonsepteja löytynyt huomattavasti enemmän. Tarkastelun kohteeksi otettujen konseptien valintaan vaikutti osaltaan, miten hyvin niistä oli löydettävissä tutkimuskysymysten kannalta olennainen sisältö. Osa konsepteista oli jäsennettävissä kattavammin, osa ohuemmin katsauksen tutkimuskysymysten kehityksessä. Tarkastellussa aineistossa on mukana yliopistojen tutkijaryhmien sekä sosiaalisten innovaatioiden edistämiseen keskittyvien yksiköiden kehittämiä arviointikonsepteja. Katsaus perustuu arviointikonseptien näytteeseen, ei kaikkien olemassa olevien konseptien systemaattiseen analyysiin, joten katsaus on luonteeltaan asioita esiin nostava, erittelevä ja kysyvä.

4 Tulokset

Tässä luvussa jäsenetään tarkasteltuja sosiaalisen innovaation arviointikonsepteja katsauksen tutkimuskysymysten mukaisina teemoina. Konseptien tarkemmat kuvaukset löytyvät numeroituna liitteestä 1. Luvun alaluvuissa viitataan suluissa liitteen numeroituihin arviointikonsepteihin.

4.1 Teoreettiset lähestymistavat

Arviointikonsepteista piirretty kuva sosiaalisista innovaatioista monimutkaisina kokonaisuuksina ja prosesseina, joille on ominaista epävarmuus ja ennustamattomuus. Erilaisten lähestymistapojen yhteisenä piirteenä on pitkälti, että innovaatioprosessi käsitetään epälineaariseksi (5, 6). Teoreettinen erittely keskittyy arviointikonsepteissa lähinnä innovaatioprosessin ja sen kontekstin jäsentämiseen. Innovaatioprosessia ei ole toimintaympäristöstään irrallinen prosessi, vaan sen muovaama prosessi. Raja ympäristön ja prosessin välillä on veteen piirretty viiva.

Sosiaalisia innovaatioita ja niiden kehittämistä tarkastellaan epälineaarisen innovaatioprosessin hahmotelun kautta esimerkiksi spiraalimallina. Osa spiraaleista kuvaa prosessin nelivaiheiseksi (esim. 1. *Ideas*, 2. *Prototyping & Piloting*, 3. *Implementation*, 4 *Scaling*), osassa vaiheita on viisi tai enemmän (esim. 1. *Prompts*, 2. *Proposals*, 3. *Prototypes*, 4. *Sustaining*, 5. *Scaling*). Joissakin konsepteissa spiraalia ei ole jaotella numeerisesti, vaan se koostuu erilaisista käsitteistä, joiden avulla havainnollistetaan prosessia (esim. *social innovation uncertainty*, *complex context*, *unrelated actors/ideas working in new configurations*, *meeting a social need*, *adaptation*, *established social intervention*).

Yksityiskohtaisimmissa ja sosiaalisten innovaatioiden tapahtumakontekstin tarkasteluun keskittyvissä konsepteissa eritellään sosiaalisten innovaatioiden erilaisia ulottuvuuksia ja indikaattoreita. Potentiaali innovaatioprosessin synnylle ja prosessi itsessään lopputuloksineen voidaan erilaisten teoreettisten lähestymistapojen mukaan jakaa osiin tai ulottuvuuksiin ja edelleen niiden indikaattoreihin. Tällainen ulottuvuus, jolle on olemassa näissä konsepteissa omat indikaattorinsa, voi olla esimerkiksi taloudelliset resurssit.

Joissakin arviointikonsepteissa hahmotellaan sosiaalisten innovaatioiden olemusta yleisellä tasolla kuvaten niitä lopputulokseltaan epävarmoiksi ja epälineaariseksi. Toisaalla esitellään ja tarkastellaan kriittisestikin kausaalisuhteita paikantamaan pyrkiviä mekaanisempia sosiaalisten innovaatioiden arviointitapoja. Samassa yhteydessä esitellään myös innovaation kehittämisprosessia ja sen samanaikaista arviointia kysymyspatteristoa hyödyntävän menetelmän avulla (*developmental evaluation*). Oikeiden kysymysten esittäminen oikeassa yhteydessä tukee menetelmän mukaan haluttuun tavoitteeseen pääsemistä ja koko prosessin arviointia (1).

Usean konseptin yhteydessä havainnollistetaan, miten sosiaalisen innovaation tapahtumakonteksti on pitkälti innovoijien, esimerkiksi organisaatioiden tai ryhmien kontrolloimattomissa oleva tekijä. Kontekstilla, esimerkiksi ympäristön olosuhteilla, rakenteilla tai instituutioilla esitetään olevan oma tärkeä vaikutuksensa innovaatioprosessiin. Nousee myös esille, miten sosiaaliset innovaatiot voivat olla piileviä, pitkään konkreettisia hyötyjä tuottamattomia, jonka jälkeen vaikuttavat laajemmin esimerkiksi kontekstin muutosten seurauksena.

4.2 Sosiaalisen innovaation määrittely

Keskeinen osa sosiaalisen innovaation arviointikonseptien teoreettista lähestymistapaa on sosiaalisen innovaation määrittely. Sosiaalisen innovaation käsitettä tarkastellaan analysoiduissa julkaisuissa paikoitellen hyvinkin kriittisesti, ja sillä esitetään olevan pseudokäsitteen ulottuvuuksia (10). Joissakin konsepteissa tuodaan esiin termi muotisanana ja ilmaistaan sen käyttöön liittyviä ongelmia. Tällaisiksi mainitaan esimerkiksi termin käyttö tieteellisissä yhteyksissä (16).

Sosiaalinen innovaatio määritellään tyypillisesti uudeksi ratkaisuksi, esimerkiksi palvelu, toimintatapa tai instituutio, joka vastaa sosiaaliseen tarpeeseen tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut. Sosiaalisella

innovaatiolla voidaan tarkoittaa myös itse prosessia, joka johtaa uudenlaiseen ratkaisuun. Tällainen prosessi pitää sisällään uuden ratkaisun tuottamisen, testaamisen ja käyttöönoton. Sosiaalisesti innovaation osiksi tai elementeiksi voivat määrittyä kaikki osa-alueet ongelman tai tarpeen tunnistamisesta kehitettyyn ratkaisuun ja sen laajempaan käyttöönottoon. Keskeinen käsitteeseen sisältyvä ulottuvuus on muutos, jonka seurauksena ongelma tulee ratkaistuksi, resursseja saadaan käyttöön enemmän ja potentiaalia paremmin hyödynnettyä. Esille on tuotu myös, ettei sosiaalisen innovaation käsitettä aina tunneta. Prosesseja, jotka voisivat tulla kutsutuksi sosiaalisiksi innovaatioiksi, ei tuolloin luonnollisesti käsitellä sosiaalisina innovaatioina.

Sosiaalista innovaatiota määritellään myös sen erilaisissa valtarakenteissa ja sosiaalisissa suhteissa aikaansaamien muutosten näkökulmasta. Lisäksi tuodaan esille, miten sosiaaliselle innovaatiolle voi olla luonteenomaista, että se lähtee liikkeelle käytännön toteuttajien tasolta. Näin se kulkee eräällä tavalla ”alhaalta ylös” eikä ole ”ylhäältä” johdettu.

Sosiaaliset innovaatiot erotetaan määrittelyissä muunlaisista innovaatioista sillä perusteella, että sosiaalinen innovaatio vastaa *sosiaalisiin tarpeisiin*. Niillä on tällöin sosiaalinen vaikutus tai seuraus, kun niiden avulla ratkaistaan jokin sosiaalinen ongelma. Tavoitteena on siis ratkaista nimenomaan sosiaalinen ongelma, jonka hyötyjä voidaan arvioida toki myös taloudellisilla mittareilla. Sosiaalisen vaikutuksen yhteydessä havainnollistuu yhteiskunnallinen ulottuvuus, sillä sosiaalisten innovaatioiden katsotaan osaltaan johtavan yhteiskunnan kehitykseen ja olevan yhteiskunnalle hyödyksi. Yhteiskunnan hyötyä tai sosiaalisia tarpeita ei määritellä lopulta kovinkaan tarkasti.

Eräässä konseptissa tuodaan esiin, miten sosiaalisten innovaatioiden dynamiikkaan kuuluu uusien toimijoiden tulo kentälle. Se voi tarkoittaa esimerkiksi epävirallisia kansanliikkeitä, jotka tuottavat julkisen hyvinvointiyhteiskunnan aikaisemmin tarjoamia palveluja. Sosiaalisella voidaan viitata myös siihen, että ihmisiä sitoutetaan sosiaalisen asian ratkaisuun. Tällöin sosiaalinen innovaatio nähdään prosessina, joka mobilisoi ihmisiä liikkeelle ja antaa mahdollisuuden osallistua erilaisiin aktiviteetteihin, joiden tarkoituksena on saada aikaan jotakin yhteiskunnan tai pienemmän yhteisön kannalta hyödyllistä. Tällaisia aktiviteetteja voivat olla esimerkiksi päätöksenteko, suunnittelu, resurssien jakaminen ja erilainen kasvotusten tapahtuva yhteistyö (15).

Sosiaalisia innovaatioita voi syntyä monenlaisissa yhteyksissä. Portugalin maahanmuuttopolitiikan toimintatavat mainitaan esimerkkinä sosiaalisesta innovaatiosta. Lisäksi sosiaalisiksi innovaatioiksi voidaan nimittää vaikkapa päästökauppa, reilukauppa, ekokylät sekä avoin yliopisto. Palveluiden osalta esimerkkinä aikansa sosiaalisesta innovaatiosta toimii myös brittiläinen *Meals on Wheels* -palvelu, joka toimittaa omaan asiointiin kykenemättömille valmiita ruoka-annoksia. Sosiaalisia innovaatioita voivat olla myös terveydenhuollon uudet toimintamallit taikka uudenlaiset opetusmallit. Yksittäisinä esimerkkeinä sosiaalisista innovaatioista nostetaan esille esimerkiksi Wikipedia, kognitiivinen terapia ja kimppekyydit. Historiallisena sosiaalisena innovaationa mainitaan orjuuden poistaminen.

4.3 Arvioinnin kohteet

Arvioinnin kohteen määrittely on arviointikonsepteissa sidoksissa sosiaalisen innovaation määrittelyyn. Arviointikonsepteissa tarkastellaan arvioinnin kohteina esimerkiksi toimintamallia, palvelua, tuotetta, kehitystä, prosessia tai uudenlaista politiikkaa. Arvioinnin kohde voi olla myös sosiaalinen innovaatio yleisellä tasolla ja ikään kuin se itsessään. Kohde voi olla myös potentiaali tai muutos. Lisäksi se voi olla sosiaalisen innovaation ohella myös innovaation vaikutus sosiaaliselle arvolle (*social valuen*). Joissakin konsepteissa korostuu monitahoinen tarkastelunäkökulma, kun käsitys sosiaalisesta innovaatiosta muodostetaan usean erilaisen indikaattorin avulla.

4.4 Arvioinnin näkökulmat

Sosiaalisen innovaation arviointia lähestytään konsepteissa hyvinkin erilaisista näkökulmista. Ongelma tai tarve, johon innovaatio syntyy, voi määrittää itsessään arvioinnin näkökulmaa. Tällöin niitä arvioidaan esimerkiksi toteutuneen tai toteutumattoman tavoitteen näkökulmasta. Tämentyypistä arviointia pidetään

kuitenkin useassa yhteydessä ongelmallisena, sillä usein sosiaaliset innovaatiot ovat arvioinnin kohteena jatkuvasti hakiessaan muotoaan.

Yleisemmällä tasolla sosiaalisia innovaatioita voidaan arvioida esimerkiksi organisaation, hallinnon, ympäristön, markkinoiden ja yhteiskunnan näkökulmasta. Joissakin tapauksissa sosiaalisen innovaation määritelmään sisältyvän yhteiskunnallisen hyödyn vaatimuksen voi katsoa tarjoavan eräällä tavalla valmiin näkökulman arviointiin. Yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeiseksi katsottujen toimintojen ja ilmiöiden, esimerkiksi politiikan ja koulutuksen erilaisia indikaattoreita voidaan soveltaa sosiaalisten innovaatioiden mittaamiseen niistä koituvan hyödyn näkökulmasta. Näin ehdotetaan myös tehtäväksi esimerkiksi silloin, kun sosiaalisia innovaatioita tarkastellaan yhteiskunnan innovaatiopotentiaalin näkökulmasta.

Politiikkaan, talouteen ja koulutukseen liittyvien asioiden tarkastelu todetaan olennaisen tärkeiksi, kun päämääränä on arvioida yhteiskunnan potentiaalia synnyttää sosiaalisia innovaatioita. Näiden asioiden tarkastelemiseksi kehitettyjen indikaattoreiden validiteettia tarkastellessa tutkimuksen keskiöön nousevat tutkimusmenetelmät. Tutkimukselliset näkökulmat eroavat jossain määrin innovaatioprosessin osallistujien näkökulmasta, joissa tapahtumia tarkastellaan ikään kuin sisältäpäin. Sisältäpäin tapahtuvassa arvioinnissa uuden toimintamallin kehittäjät arvioivat kehittämisen kohdetta ja prosessia. Sosiaalisen innovaation kehittymistä kuvaava spiraalimalli voi toimia havainnollistavana työvälineenä sekä innovaation kehittäjille että prosessista kiinnostuneille tutkijoille.

4.5 Osallistuminen arviointiin

Sosiaalisen innovaation arviointiin voivat osallistua innovaatioprosessiin osallistuvat toimijat ja sen ulkopuoliset, prosessiin jollakin tavalla kytkeytyvät tai sen kannalta merkitykselliset toimijat.

Sosiaalisten innovaatioiden arvioinnissa yhtenä keskeisenä elementtinä voidaan käyttää innovaatioprosessiin osallistuvien henkilöiden kuulemista, esimerkiksi näiden haastatteluita. Tämä synnyttää innovoijien tuottamaa arviointitietoa, jota tutkijat voivat edelleen hyödyntää ja jäsentää. Sosiaalisen innovaation kokeiluvaiheessa ja prosessin aikana sen arviointiin voivat osallistua esimerkiksi poliitikot ja viranomaiset. Heidän keskuudessaan voidaan pyrkiä vastaamaan esimerkiksi kysymyksiin, miten sosiaalisen innovaation tuottamaa oppimisprosessia voisi hyödyntää, miten tulisi arvioida esimerkiksi sosiaalisen innovaation tuottamaa taloudellista arvoa ja miten innovaatiota voidaan skaalata laajempaan käyttöön.

Konsepteissa tuodaan esille, miten kehittäjät jotka testaavat uudenlaisia ratkaisuja monimutkaisiin ongelmiin eivät tiedä selvää tai varmaa tapaa saavuttaa haluttu päämäärä. Haluttu päämäärä on siis määritelty, mutta ei tiedetä miten se saavutetaan. Kehitetty asia voi edistää jonkin muun päämäärän saavuttamista. Sosiaalisten innovaatioiden luonteesta johtuen kehittäjien on oltava valmiita ottamaan ”riskejä” kehittämiseen liittyen lopputuloksen ollessa vaikeasti arvioitavissa (5). Myös käsitykset ongelman luonteesta saattavat toimijoiden keskuudessa muuttua prosessin aikana.

4.6 Arvioinnin menetelmät

Arviointikonseptien esiin nostamien erilaisten sosiaalisten innovaatioiden arviointimenetelmien avulla voidaan tarkastella esimerkiksi innovaation eri vaiheita erilaisista näkökulmista ja laajemmalla tasolla ympäristön tarjoamia edellytyksiä sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseksi ja synnylle. Arvioinnin tavoitteina pidetään toimivien sosiaalisten innovaatioiden tunnistamista sekä esimerkiksi tiedollisen tuen jakamista päättäjille. Kun sosiaalisen innovaation päämääränä pidetään toimivaksi osoitetun soveltamista laajempaan käyttöön, muodostuu arvioinnista olennainen osa tätä prosessia.

Sosiaalisen innovaation arvioinnin periaatteita tai suuntaviivoja hahmottelevissa konsepteissa tähdenne-tään, että on tärkeää tunnistaa sosiaalisen innovaation olennaiset osatekijät ja tarkastella niiden vakautta tai pysyvyyttä. Olennaisen tärkeää on muodostaa ainakin alustava käsitys siitä, miten innovaation tulisi vaikuttaa. Joillekin tieteellisille kokeille tyypillinen verrokkiryhmän käyttö ei ole välttämättä käytännöllistä, sillä riippuen sosiaalisen innovaation monimutkaisuuden tasosta, ei toimeenpanovaiheessa olla aina selvillä siitä, mihin sosiaalinen innovaatio lopulta perustuu. Tässä lienee pitkälti kyse kontekstin arvioinnista. Onko

kyseessä kontekstin vaikutus vai onko kyse esimerkiksi uuden menetelmän tai toimintamallin tehokkuudesta sinänsä?

Konsepteissa konkreettisemmin esiin tuotua sosiaalisiin innovaatioihin liittyvää arviointia voi olla innovoivan organisaation tarkastelu ja innovaation tulevien käyttäjien roolin tarkastelu innovaatioprosessin aikana. Sosiaalisen innovaation ideointivaiheeseen ruohonjuuritasolle ehdotetaan esimerkiksi eräänlaista filttimallia, jossa tämän filtlerin läpäisemättömät ideat hylätään ja suunnataan voimavarat potentiaalisempia ideoita kohtaan. Tämän tyyppisen osallistuja-arvioinnin yhteydessä on huomioitava, kuinka idea itsessään voi olla altis muutoksille prosessin edetessä. Asian tiedostamisen kautta voidaan hahmottaa paremmin sosiaalinen innovaatio epälineaarisesti muodostuvana ja iteratiivisena prosessina.

Uutta kehitettyä toimintamallia, menetelmää tai lähestymistapaa voidaan arvioida esimerkiksi vaikuttavuuden näkökulmasta suhteessa vanhaan. Lisäksi sitä on luontevaa arvioida suhteessa tavoitteisiin. Arviointimenetelmien esittelyn yhteydessä nostetaan esiin perinteiset formatiivinen ja summatiivinen arviointi. Formatiiiviset arvioinnin lähestymistavat tyypillisesti keskittyvät esimerkiksi yksityiskohtiin siitä, miten toimintamalli muotoutuu. Niiden tarkoituksena on parantaa, jalostaa ja yhdenmukaistaa mallia. Summatiivisella lähestymistavalla arvioidaan, päästiinkö toimintamallin avulla asetettuun tavoitteeseen.

Joissakin menetelmissä keskitytään tai paremminkin pyritään kausaalisuhteiden tunnistamiseen ja objektiiviseen tulosten arviointiin. Niiden mukaan arviointien tulisi perustua ennustaviin loogisiin malleihin. Tarkoituksena on jalostaa toimintamallia sekä testaamisen jälkeen antaa lopullinen tuomio sen menestymisestä tai toimimattomuudesta. Sosiaalisiin innovaatioihin liittyen näiden arviointitapojen ongelmana voidaan pitää liiallista jäykkyyttä, joka estää prosessin aikana tehtävät luovat ratkaisut ja toiminnan muuttamisen (prosessin aikana) saadun tiedon perusteella (1).

Eräässä konseptissa tuodaan esille, miten sosiaalisen innovaation vaikuttavuutta voidaan arvioida *Impact Value Chain Approach* -menetelmän avulla (14). Menetelmässä hahmotetaan vaikuttavuusprosessi viiden eri vaiheen kautta:

1. Input e.g. technical expertise (What goes in)
2. Activities e.g. basic needs delivery, such as food and shelter (What happens)
3. Output e.g. people fed, treated or housed (What results immediate)
4. Outcomes e.g. improved quality of life, health (What results medium and long term)
5. Impact e.g. fundamental changes in social norms and attitudes (What results effects on root caused; sustained significant change).

Joidenkin arviointikonseptien mukaan arvioinnissa tulisi mahdollistaa sosiaalisen innovaation prosessiin osallistuvia ihmisiä ilmaisemaan käsityksensä siitä mikä toimii ja mikä ei. Menetelmiksi tällaisiin osallistavaan arviointiin mainitaan: *scenario planning*, *learning by doing* ja *in depth discussing*. Tällaisten menetelmien yhteydessä tärkeään osaan nousee innovaation testauskellällä saatava palaute ja jatkuva arviointi. Samassa yhteydessä voidaan mainita myös *strategic learning* -menetelmä, jolla pyritään torjumaan ennustamattomuudesta ja epävarmuudesta nousevia ongelmia. Menetelmässä eri suunnista koottu informaatio otetaan osaksi oman työn arvioivaa ajattelua. Opitut asiat vaikuttavat strategiaan. Menetelmää voisi käyttää, kun innovaatiota käsitteellistetään, suunnitellaan ja pannaan toimeen.(11).

Vaikka sosiaalisen innovaation prosessi mielletäänkin monimutkaiseksi ja vaikeasti hahmottuvaksi, on arvioinnissa pyrittävä erottamaan alkuvaiheessa oleva innovaatio, jonka arviointi on enemmän kvalitatiivista laadullista, kypsemmistä kehitelmistä, joissa arvioidaan tuloksia. Pidemmän ajan arvioinnit ovat soveltuvia vastaamaan siihen, onko innovaatio kestävä. Yhtenä tapana arvioida innovaation menestystä onkin tarkastella sen vaikutusta ja ajallista kestävyyttä. Sosiaalisen innovaation ajallista kestävyyttä eli otetaanko se vakituiseen käyttöön ja kestäkö se käytössä, pidetään eräässä konseptissa sen perimmäisenä ja tärkeimpänä arvioinnin kriteerinä.

Sosiaalisten innovaatioiden arviointiin esitetään erilaisia elementtejä, joita voidaan yhdistää arvioinneissa. Kolmetasoisessa arviointimallissa ensimmäisellä tasolla on kontekstin arviointi. Toisella tasolla arvioidaan sosiaalisia innovaatioita toteuttavan organisaation tekoja ja niiden yhteiskunnallisia vaikutuksia, joiden kautta luodaan näkymiä innovaatioiden vaikuttavuudesta. Kolmannella tasolla tarkastellaan itse organi-

saatiota, joka on sosiaalisten innovaatioiden tuottamisen suhteen aktiivisia. Näin saataisiin parempi ymmärrys sosiaalisen innovaation syntymisestä ja kehittymisestä yhteiskunnassa.

Konsepteissa nousi esiin myös kehittävän arvioinnin menetelmä (*Developmental evaluation*) (1). Menetelmän tarkoituksena on sekä tukea että arvioida innovaatioprosessia monimutkaisissa ja dynaamisissa ympäristöissä. Se ohjaa hakemaan vastauksia kysymyksiin:

- What is developing or emerging as the innovation takes shape?
- What variations in effects are we seeing?
- What do the initial results reveal about expected progress?
- What seems to be working and not working?
- What elements merit more attention or changes?
- How is the larger system or environment responding to the innovation?
- How should the innovation be adapted in response to changing circumstances?

Sosiaalisten innovaatioiden kontekstin arviointia hahmottelevassa mallissa tuodaan esille mittaristo, jonka avulla on tarkoitus tarkastella potentiaalia sosiaalisiin innovaatioihin kansallisella tasolla (6,7). Mallin mukaan voidaan arvioida lisäksi sosiaalisen innovaation toteuttamista kansallisella tasolla. Innovaatiopotentialilla tarkoitetaan järjestelmän kykyä luoda innovaatiota. Innovaatioiden synnyn kannalta oleelliseksi asioiksi mainitaan esimerkiksi taloudelliset resurssit, tietämys, patentit ja koulutus, informaatio ja kommunikaatio- teknologia, yhteistyö ja verkostot, yrittäjien aktiivisuus ja innovaatiokulttuuri.

5 Johtopäätökset

Tässä työssä tarkasteltiin sosiaalisen innovaation arviointikonsepteja pienen näytteen perusteella. Tarkastellut konseptit olivat pääasiassa sosiaalisten innovaatioiden edistämiseen ja arviointiin keskittyvien yksiköiden kehyksiä. Systemaattinen tutkimuskirjallisuuden haku ja analyysi olisi tuottanut huomattavasti kattavamman ja analyttisemmän jäsenyyksen sosiaalisista innovaatioista ja niiden arvioinnista. Tämä työ antaa kuitenkin perustavia näkökulmia sosiaalisiin innovaatioihin ja niiden arviointiin.

Sosiaalinen innovaatio on käsite, josta ei vallitse yksimielisyyttä. Se määritellään tavallisimmin uudeksi ratkaisuksi, esimerkiksi palvelu, toimintatapa, prosessi ja instituutio, joka vastaa sosiaaliseen tarpeeseen tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut. Sosiaaliset tarpeet voivat liittyä moniulotteisiin ja kompleksisiin ihmisten toiminnan ja vuorovaikutuksen ongelmiin ja haasteisiin. Sosiaalisella innovaatiolla voidaan tarkoittaa myös sitä prosessia, joka johtaa uudelleen ratkaisuun.

Sosiaalisen innovaation käsitteen tuominen innovaatiokeskusteluun ei sinänsä tuo mitään merkittävää, sillä palveluja, toimintatapoja ja prosesseja on kehitetty vuosikymmeniä. Merkityksellisempää on, että niiden kehittämisprosesseja on alettu jäsentää systemaattisemmin, niitä edistetään ammattimaisemmin, ja niiden kehittämisen resursseihin ja rahoitukseen panostetaan.

Sosiaalisten innovaatioiden kehittämisen tulee perustua kysyntään ja määriteltyihin sosiaalisiin tarpeisiin, ei tarjontaan. Sosiaalisen innovaation kehittäminen ei tapahdu lineaarisesti joidenkin tiettyjen vaiheiden läpi, kuten tutkimus, kehittäminen, tuotteistaminen ja markkinointi, vaan kehittämisen erilaisia tehtäviä tehdään verkostomaisesti, samanaikaisesti ja limittäin. Toimijat, toiminnot ja tehtäväkokonaisuudet muovaavat ja antavat ehtoja toinen toisilleen. Innovaatioprosessin kululle ei ole mitään oikeaa kaavaa. Prosessissa mikään ei ole pysyvää ennen kuin prosessi on saatu päätökseen. Prosessi sisältää jatkuvaa neuvottelua tavoitteista, tarpeista, kehitettävän ratkaisun elementeistä, tuloksista, jne.

Rajan vetäminen sosiaalisen innovaation kehittämisprosessin ja kontekstin välillä on veteen piirretty viiva. Toimintaympäristö muoaa kehittämisprosessia joka muoaa toimintaympäristöä. Kehittämisprosessia on eri vaiheiden ja tehtävien lisäksi mielekästä jäsentää siihen osallistuvien toimijoiden muodostamana verkostona tai kehittämisyhteisönä. Toimijoita voivat olla esimerkiksi kansalaiset, loppukäyttäjät, erilaiset ammattilaiset, organisaation lähijohto, strateginen johto ja poliittiset päättäjät. Jokainen toimija tuo oman panoksensa prosessiin ja muoaa sitä omalta osaltaan. Innovaatiotoiminnan tulisi olla avointa siten, että kaikki kehitettävän asian kannalta merkitykselliset toimijaryhmät voivat osallistua siihen läpi kehittämis-kaaren.

Sosiaalisella innovaatiolla, kuten palvelu tai toimintatapa, ei ole sisäisiä ominaisuuksia, kuten hyvä, vaikuttava, toimiva ja kestävä, jotka voitaisiin suoraan mitata. Niiden arvo muodostuu eri toimijoille konkreettisesti paikallisessa ja tavoitteellisessa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa. Ne eivät siis itsessään ole vaikuttavia, vaan esimerkiksi palvelu on vain yksi mekanismi muiden tekijöiden joukossa. Se ei ole riittävä, mutta se voi olla välttämätön mekanismi muutoksen aikaansaamiseksi. Palvelun vaikuttavuutta tulee tarkastella siten niin ikään ei-lineaarisesti.

Kehitetyt ratkaisut eivät myöskään leviä itsestään. Niillä ei ole sisäistä voimaa, joka saisi ne leviämään. Niiden leviäminen edellyttää aktiivisia toimia, mutta niiden kohtalo on hyödyntäjien käsissä. Kehitelmät ja ratkaisut muovautuvat omanlaisekseen, kun niitä sovelletaan ja hyödynnetään erilaisissa ympäristöissä. Niitä ei välttämättä sovelleta ja oteta käyttöön lainkaan.

Vanhon erottelujen, kuten sisäinen ja ulkoinen arviointi sekä prosessin ja tulosten arviointi, ylläpitäminen ei edistä sosiaalisten innovaatioiden arviointia. Myöskään erilaiset tiedon ja menetelmien valmiit hierarkiat eivät ole nykypäivää.

Sosiaalisen innovaation arviointiasetelma räätälöidään ja menetelmät valitaan aina sen perusteella mitä ollaan arvioimassa. Kehitelmän arviointi räätälöidään aina olennaiseksi osaksi kehittämistä ja kokeilua. Arviointi voi olla kevyempää tai systemaattisempaa arviointitarpeesta riippuen. Arvioitavana voi olla kehittämisympäristön innovaatiopotentialista, -kyvykkyydestä ja -osaamisesta alkaen kaikkea mahdollista aina kehitetyn ratkaisun vakiintumiseen erilaisiin ympäristöihin ja generoituvaan muutokseen. Arvioinnin kohteena voivat olla esimerkiksi kehittämisen tavoitteet, ratkaisun toimivuus, kehittämisprosessin välittömät

tuotokset, saavutetut tulokset suhteessa tavoitteisiin, kehitetyn ratkaisun vakiintuminen ja ratkaisun generoimat seuraamukset toimintaympäristöihin. Näitä voidaan arvioida eri toimijoiden ja näiden tavoitteiden näkökulmista, esim. kansalaiset, loppukäyttäjät, ammattilaiset, organisaatio, kunta, alue ja valtion hallinto.

Kehitettävää ratkaisua voidaan käsitellä muutosteorian, joka määrittelee millaista muutosta tavoitellaan ja miten se saavutetaan. Kehittämisprosessi on muutosteorian luomista, testausta ja arviointia. Muutoksen arvioiminen edellyttää asetelmaa, jossa muutettavaa asiantilaa tarkastellaan ennen uuden ratkaisun toteuttamista, toteuttamisen aikana (jos mahdollista) ja toteuttamisen jälkeen. Näin voidaan arvioida erilaisia muutosta generoivia tekijöitä. Ratkaisua voidaan verrata muihin ratkaisuihin, joilla tavoitellaan samanlaisia muutosta.

Arvioinnissa voidaan hyödyntää niin määrällisiä kuin laadullisia menetelmiä. Eri toimijoita osallistava arviointi hyödyntää moderneja osallistavia ja vuorovaikutteisia arviointimenetelmiä, joissa toimijat ovat paremminkin kumppaneita kuin kohteita.

Kehitetyt ratkaisut sosiaalisiin tarpeisiin eivät vielä ole sosiaalisia innovaatioita. Kun kehitetty ratkaisu vastaa sosiaalisiin haasteisiin jossakin toimintaympäristössä paremmin kuin jokin muu aiempi ratkaisu, voidaan mahdollisesti puhua sosiaalisesta innovaatiosta.

Liite 1: Arviointikonseptien tiivistelmät

1. Preskill, H & Tanya, B. (2012) *Evaluating social innovation*, FSG Center for Evaluation Innovation.

Preskill & Tanya (2012) pureutuvat kysymyksiin, millaisina sosiaaliset innovaatiot näyttävät ja miksi perinteiset arviointimenetelmät eivät sovellu parhaimmalla tavalla sosiaalisten innovaatioiden arviointiin. Lisäksi tarkastellaan, minkälainen arviointi tukee oppimisprosessia liittyen sosiaalisiin innovaatioihin. Esityksen mukaan sosiaalisten innovaatioiden arvioinnissa hyödyllinen voisi olla esimerkiksi kehittävän arvioinnin menetelmä (*Developmental Evaluation*).

Preskill & Tanya tuovat esiin, miten prosessit ja ongelmat, joihin sosiaaliset innovaatiot pyrkivät vastaamaan, ovat luonteeltaan monimutkaisia ja kehitykseltään vaikeasti ennustettavia. Vaikka sosiaalisen innovaation tavoite voidaan nähdä selkeänä, niin siihen johtava polku voi olla vaikeasti hahmotettavissa.

Sosiaalinen innovaatio määritellään sosiaalisen ongelman uudelleenratkaisuksi, joka on tehokkaampi ja kestävämpi kuin olemassa olevat ratkaisut. Sen tuottama arvo koituu paremminkin yhteiskunnan kuin yksityisten henkilöiden hyödyksi. Lisäksi tuodaan esille, miten sillä tarkoitetaan myös sitä prosessia, joka johti ratkaisun syntyyn. Sosiaalinen innovaatio voi esiintyä esimerkiksi uuden tuotteen, lain, ohjelman idean tai vuorovaikutussuhteen muodossa. Arviointiin liittyen kehittävän arvioinnin menetelmän kerrotaan tukevan innovatiivista kehittämistä monimutkaisissa ympäristöissä. Sen avulla voidaan hahmotella vastauksia esimerkiksi eri toimintamallien kehittämistä ja kehittymistä koskeviin kysymyksiin.

2. Weerakkody, V. Sivarajah, U., Irani, Z., & Osmani, M. (2014) *Evaluating the Public Value of Social Innovation*. Brunel Business School Research Papers, 2014.

Weerakkody ym. (2014) tähdentävät sosiaalisen innovaation määrittelyn yhteydessä käsitteen monimerkityksellisyttä. Sosiaalisen innovaation ideaan liittyy esityksen mukaan jonkun tietyn yhteiskunnallisen toimijan tarpeisiin vastaaminen ja ylitsepääseminen sosiaalisista ongelmista. Ratkaiseva kriteeri potentiaalisen sosiaalisen innovaation kehittymisessä sosiaalisesti innovaatioksi on sen institutionalisoituminen tai muuttuminen sosiaalisesti faktaksi (social fact). Usein tämä tapahtuu suunnitellun ja koordinoitun toiminnan kautta. Lisäksi tuodaan esille, miten sosiaalisen innovaation leviäminen voi olla aktiivisen toiminnan seurausta, mutta ei välttämättä edellytä sitä.

Konseptissa hyödynnetään kvalitatiivista, tulkitsevaa lähestymistapaa. Aihetta koskevasta kirjallisuudesta pyritään luomaan synteesiä. Synteesin kerrotaan helpottavan sen määrittämistä, kuinka sosiaalinen innovaatio kehittyy ja millainen rooli eri sidosryhmillä on silloin, kun halutaan luoda yleistä, yhteiskunnallista arvoa. Yleisen, yhteiskunnallisen arvon teoriassa tarkastellaan organisaatioita uuden luomisen, laillisuuden ja poliittisen kestävyuden sekä operationaalisen ja hallinnollisen käyttökelpoisuuden näkökulmasta.

Esityksessä mainitaan esimerkkinä sosiaalisesta innovaatiosta brittiläinen *Meals on Wheels* -ateriapalvelu. Palvelun avulla on tuotettu yhteiskunnallista arvoa toimittamalla aterioita ihmisille, jotka ovat kykenemättömiä niitä itse ostamaan. Sen lisäksi mainitaan Britanniassa toiminut *Sure Start*, jonka tarkoituksena oli parantaa maan heikommin menestyvillä alueilla asuvien nuorten lapsiperheiden mahdollisuuksia.

3. Dayson, C. (2017). *Evaluating social innovations and their contribution to social value: the benefits of a 'blended value' approach*. *Policy and Politics*, 45 (3), 395–411.

Dayson (2017) määrittelee sosiaalisen innovaation ratkaisuksi, jonka tarkoituksena on kehittää uusia palveluja vastaamaan kompleksisia tarpeita. Lisäksi tuodaan esille, miten sen tarkoituksena on luoda sosiaalista arvoa. Se tehdään tarkastelemalla sitä, mitä sosiaalinen arvo on ja miten sitä tulisi arvioida sosiaalisesti innovatiivisten palveluiden kontekstissa. Sosiaalinen arvo voidaan Daysonin mukaan kuvata yhteiskunnalle sosiaalisiin tarpeisiin vastaamisesta koituvaksi hyödyksi. Se voi olla seurausta sosiaalisiin ongelmiin vastaamisesta. Nämä hyödyt voivat olla yhteiskunnallisia, taloudellisia tai esimerkiksi ympäristöllisiä. Ratkaisevaksi nähdään, että yksityiset hyödyt ja taloudellisen voiton maksimointi on toissijaista. Esityksen mukaan useat aiheesta kirjoittaneet ovat olleet yhtä mieltä siitä, että sosiaalisten innovaatioiden arvo ylittää ”markkinoiden rajat” klassisista kaupallisista innovaatioista erottuen. *Blended value* -käsitteen mukaan

organisaatiot tuottavat taloudellisten ja sosiaalisten tulosten ja seurausten kombinaatioita, jotka olennaiselta osiltaan linkittyvät. Niitä ei tulisi analysoida vastakkain ikään kuin nollasummapelinä.

Sosiaalinen innovaatio kuvataan uudenaiseksi ratkaisuksi sosiaaliseen ongelmaan. Tämä uusi ratkaisu on tehokkaampi ja kestävämpi kuin olemassa olevat ratkaisut. Sosiaalinen innovaatio on tyypillisesti kehittynyt vastauksena markkinoiden ja hallinnon epäonnistumisiin.

Arvioinnin tarkemmaksi kohteeksi määrittyy *social prescribing*. Arvioinnin ulottuvuutena on sosiaalinen arvo (*social value*). Olennaisen tärkeäksi kysymykseksi nostetaan, miten sosiaalista arvoa tulisi mitata. Esityksessä pohditaan, pitäisikö sitä tarkastella määrällisten (kvantitatiivisten) taloudellisten mittareiden kautta vai pitäisikö käyttää laadullisia mittareita. Sosiaalisia innovaatioita ja sosiaalista arvoa koskevassa kirjallisuudessa alleviivataan, kuinka sosiaalinen arvo on monimutkainen ja monisidosryhmäinen ilmiö. Arvioinnin pitäisi heijastella sidosryhmien näkökulmia, jotka ovat moninaisia. Konseptissa annetaan esimerkki, miten sosiaalista arvoa voidaan tutkia tarkoituksena tukea sosiaalisesti innovatiivisiin toimiin liittyvää päätöksentekoa.

4. *European Commission (2013) Guide to social innovation, European Commission, February 2013*

Euroopan komission (2013) esityksessä lähestytään sosiaalisia innovaatioita analysoimalla itse käsitteen merkitystä ja pohtimalla, miten julkinen hallinto voisi edistää ja tukea niitä. Lisäksi tuodaan esille sosiaalisten innovaatioiden arviointiin liittyviä käsityksiä ja käsitellään esimerkkejä sosiaalisista innovaatioista teoreettista taustaa vasten.

Sosiaalisten innovaatioiden prosessiluonne tuodaan esille ja niitä kuvataan pitkälti siitä näkökulmasta. Lähestymistavan teoreettinen perusta luodaan esittämällä sosiaalinen innovaatio prosessina, jossa luodaan ratkaisu tiettyyn sosiaaliseen tarpeeseen. Tämän prosessin perimmäisenä tarkoituksena on saada aikaan entistä paremmat sosiaaliset seuraukset. Sosiaalisen innovaation prosessi on visualisoitu spiraalikuvion avulla. Nelivaiheisessa jäsentelytavassa sosiaalinen innovaatio lähtee liikkeelle tarpeen tunnistamisesta, joka luo osaltaan pohjaa uudenlaisten ratkaisujen kehittämiseksi. Uuden ratkaisun tehokkuuden arvioimista voi seurata innovaation laajempi soveltaminen edellyttäen, että ratkaisu on onnistunut.

Esityksen lähestymistavassa tuodaan esille, miten sosiaalisille innovaatioille luo perustaa esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan eri organisaatioiden, kansalaisten ja liike-elämänkin luovuus sekä kyky kehittää uutta. Sosiaalisilla innovaatioilla nähdään olevan pääasiassa sosiaalinen tehtävä ja ne tuottavat yhteistä, sosiaalista tai taloudellista arvoa. Vaikka eräänlaisella poikkiteieteellisellä kehitystyöllä voidaan nähdä sosiaalisten innovaatioiden synnylle merkittäväkin rooli, tulisi lähestymistavat pitää avoimina ja varsinaisten käyttäjien roolia vahvistavina. Prosessin johtamista ylhäältä päin ei pidetä parhaana mahdollisena lähestymistapana. Olennaista olisi nähdä kysyntäperustaisuus ja ratkaisujen näkeminen paremminkin räätälöitynä kuin massatuotettuna.

Sosiaalinen innovaatio määrittyy esityksessä uusiin sosiaalisiin tarpeisiin vastaavien ja uusia sosiaalisia suhteita luovien ideoiden kehittämiseksi ja toteutukseksi. Esityksessä tuodaan esille käsitteen monitulkintaisuus ja miten lopulta ei ole yhteisesti jaettua käsitystä sosiaalisen innovaation määritelmästä. Sosiaalinen innovaatio voi siis tarkoittaa yleisemmällä tasolla tuotetta, palvelua, hanketta, uudenlaista politiikkaa tai prosessia. Esimerkkeinä sosiaalisista innovaatioista esityksessä mainitaan muun muassa *I-Cane: Mobility solutions for blind and visually impaired people, for global use* ja *DAIN: the Digital Activist Inclusion Network -projektit*. Esimerkkien esittelyn yhteydessä on tuotu esille kunkin sosiaalisen innovaation kehitysvaihe konseptin tarjoamaa vaihemallia soveltaen. Sopiviksi arvioinnin näkökulmiksi esityksessä mainitaan julkinen sektori, markkinat, ympäristö ja väestö. Arviointi voidaan konseptin mukaan asettaa koskemaan innovaation ulottuvuuksia liittyen hyvinvointiin, ihmisten toimintakykyyn, yhteiskuntaan ja muutokseen.

Sosiaalisia innovaatioita koskevien arviointimenetelmien yhteydessä esille nostetaan prosessia toteuttavan organisaation tarkastelu sekä innovaation tulevien käyttäjien roolin tarkastelu innovaatioprosessin aikana. Arvioinnissa on huomioitava, että varsinainen idea on altis muutoksille prosessin edetessä. Esille otetaan ideafiltteri, jonka mukaan tarkoitukseen soveltumattomat ideat lopulta hylätään, mikä mahdollistaa enemmän potentiaalia omaavien jatkoontähtäyksen ja keskittymisen niihin. Prosessissa syntyvän uuden ratkaisun vaikuttavuutta ja eroja tarkastellaan arvioinnissa suhteessa vanhaan. Toimivaksi havaitun innovaation,

esimerkiksi palvelun soveltaminen laajempaan käyttöön nähdään konseptin mukaan innovaatioprosessin päätökseksi.

5. Sridharan, S., Mayne, J. & Nakaima, A. (2011) Evaluating social innovations, Horizons Policy research initiative February 2011.

Sridharan ym. (2011) kuvaavat perusaskeleet sosiaalisten innovaatioiden arvioimista varten. Lähestyminen sosiaalisia innovaatioita kohtaan on hyvin yleisluontoinen eikä siinä havainnollistuu konkreettinen taso. Alkupuolella tuodaan esille erilaisia sosiaalisten innovaatioiden määritelmiä ja sosiaalisten innovaatioiden ominaisuuksia. Sosiaalinen innovaatio määritellään uudeksi ideaksi, joka ratkaisee kulttuurisia, taloudellisia ja ympäristöön liittyviä haasteita ihmiskunnalle ja planeetalle edullisesti.

Sosiaalinen innovaatio voi tarkoittaa käytännön tasolla esimerkiksi toimintatavan tai systeemin muutosta. Arvioinnissa voidaan tarkastella näihin liittyvää kehitystä ja prosessia esimerkiksi organisaation tai hallinnon näkökulmasta. Sosiaalisen innovaation arviointi voi koskettaa sen muutokseen, tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen liittyviä ulottuvuuksia.

Arvioitaessa sosiaalista innovaatiota on pyrittävä tunnistamaan sen olennaiset osatekijät ja muodostettava ainakin alustava käsitys siitä, miten innovaation tulisi vaikuttaa. Sosiaalisen innovaation muodostavan prosessin ja sen seurausten välisen suhteen arvioinnin lisäksi on ymmärrettävä konteksti ja sen merkitys innovaation toimintamekanismien kannalta.

Onnistuneen arvioinnin tuloksena voidaan tunnistaa toimivat sosiaaliset innovaatiot ja nähdä mitkä eivät toimi tarpeen edellyttämällä tavalla. Sosiaalisten innovaatioiden arvioiminen voi myös antaa eväitä ymmärtää yhteiskunnallisten muutosten tekemiseen liittyviä asioita yleisemmällä tasolla.

6. Bund, E., Hubrich, D-K., Schmitz, B., Mildenerger, G. & Krlev, G. (2013): Blueprint of social innovation metrics – contributions to an understanding of opportunities and challenges of social innovation measurement. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research

Bund ym. (2013) esityksessä luodaan katsaus olemassa oleviin innovaatioiden mittaustehtäviin ja eritellään tarkemmin mittareita arvioida sosiaalisia innovaatioita. Tarkoituksena on kehittää laajemman tason esitystä sosiaalisten innovaatioiden mahdollisista indikaattoreista ja auttaa ymmärtämään niiden mittaamiseen liittyviä haasteita. Sosiaalisia innovaatioita lähestytään niiden erilaisia elementtejä jaottelevien kategorioiden kautta.

Bund ym. mukaan erilaisten mittausmenetelmien yhteisenä piirteenä on innovaatioprosessin käsittämisen epälineaariseksi. Esille tuodaan kuitenkin, miten joissakin konsepteissa on nostettu esille kolme vaihetta (1. input 2. process or throughput 3. outcome or output). Kuvatunlaisen jäsentelyn voi esityksen mukaan katsoa implikoivan lineaarisuutta. Esityksen mukaan kehitysprosessien kontekstit on otettava huomioon innovaatioita toteuttavien organisaatioiden ulottumattomissa olevina vaikuttajina.

Sosiaaliset innovaatiot määritellään konseptissa uusiksi ratkaisuksi, jollaisia voivat olla esimerkiksi tuotteet, mallit, markkinat, palvelut ja prosessit ja jotka kohtaavat sosiaaliset tarpeet tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut. Sosiaaliset innovaatiot katsotaan joksikin sellaiseksi, joka on hyväksi yhteiskunnalle ja parantavat sen toimintakykyä. Myös tässä sosiaalisen innovaation erilaisten määrittelytapojen moninaisuus otetaan huomioon.

Sosiaalisia innovaatioita arvioitaessa voidaan tarkastella esimerkiksi prosessia tai käytöksen muutosta. Lisäksi niitä mitattaessa huomioon otettaviksi ulottuvuuksiksi mainitaan esimerkiksi tieto, hiljainen tieto, taloudellisuus ja yrittäjäisyys.

Esityksessä havainnollistetaan perusteellisesti erilaisia mittareita, joiden kautta voisi olla soveltuvaa tarkastella sosiaalisia innovaatioita ja erityisesti yhteiskunnan innovaatiopotentiaalia. Mittarit koskevat poliittisten, taloudellisten ja institutionaalisten asioiden kenttään sijoittuvia kokonaisuuksia. Arvioinnin avulla saatu informaatio voi toimia esimerkiksi tiedollisena tukena päättäjille.

7. Bund, E., Gerhard, U., Hoelscher, M. & Mildenerger, G (2015) *A Methodological Framework for Measuring Social Innovation. Historical Social Research, Vol. 40 (2015) 3.*

Bundy ym. (2015) tarkastelevat sosiaalisen innovaation eri ulottuvuuksien mittareita yhdistäen ne innovaatioiden käytännön toteutukseen paikallisella tasolla. Sosiaaliset innovaatiot määrittyvät uusiksi ratkaisuuksi, jotka samanaikaisesti kohtaavat sosiaaliset tarpeet tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut ja johtavat parempaan toimintakapasiteettiin ja vuorovaikutussuhteisiin. Sosiaaliset innovaatiot voivat olla esimerkiksi palveluja, toimintamalleja ja prosesseja.

Tutkimuksen kohteena on maahanmuuttajien integroituminen Saksassa. Tutkimuksessa haastateltiin henkilöitä, jotka olivat toimineet maahanmuuttajien integraatioon liittyvissä organisaatioissa. Teoreettisemmassa sosiaalisten innovaatioiden mittareiden ulottuvuuksia koskevassa osuudessa ulottuvuuksiksi mainitaan esimerkiksi tietämys (knowledge), taloudelliset resurssit, innovaatiokulttuuri, informaatio, yritysten aktiivisuus ja yritystoiminta. Tietämykseen liittyvästä ulottuvuudesta kertoo esimerkiksi korkeakoulusta valmistuneiden lukumäärä, innovaatiokulttuurista asenteet tieteellisiä saavutuksia kohtaan.

Sosiaalisten innovaatioiden indikaattorien ja niiden ulottuvuuksien esittelyn yhteydessä eritellään laajempaan kontekstiin kuuluvia ulottuvuuksia ja aktiiviseen toimintaan sekä seurauksiin liittyviä ulottuvuuksia. Ylätasolla on esimerkiksi tapahtumien resursseihin liittyvä, institutionaalinen, poliittinen, yhteiskunnalliseen ilmastoon/ilmapiiiriin liittyvä kehys. Institutionaalisen kehyksen eräänä ulottuvuutena mainitaan esimerkiksi lainsäädäntö. Resurssien alatasolla ovat esimerkiksi taloudelliset ja työvoimaan liittyvät resurssit. Aktiivisen ylätasoinen toimintaa ovat investoinnit sekä verkostot ja näiden ulottuvuuksia ovat yhteisötalouden kulut (social economy), kulut innovaatioihin ja esimerkiksi sosiaalisille tavoitteille omistautuneet yritykset. Sosiaalisten innovaatioiden arviointiin voivat osallistua tutkijat, joille aineistoa tuottavat innovaatioiden toteuttamiseen osallistuneet henkilöt antamalla haastatteluita.

8. Svensson, K., Szijarto, B., Milley, P. & Cousins, J.B. (2018) *Evaluating Social Innovations: Implications for Evaluation Design. American Journal of Evaluation, Vol. 39(4), 459–477.*

Svensson ym. (2018) tarkastelevat erilaisia sosiaalisia innovaatioita käsitteleviä tutkimuksia. Esille tuodaan, miten ei ole yhtä laajasti hyväksyttyä käsitystä sosiaalisen innovaation käsitteen sisällöstä. Käsitettä on käytetty eri tavoin ja joskus epätarkastikin. Artikkelissa määritellään sosiaalinen innovaatio prosessiksi tai tuotteeksi, jonka tarkoituksena on saavuttaa sosiaalista hyötyä. Tällaista voi olla esimerkiksi aikaisemmin kohtaamattomien toimijoiden välinen yhteistyö.

Arvioinnin kohteena eri yhteyksissä on nähty olevan esimerkiksi prosessi, muutos, kestävyyskyky ja ideat sekä palvelut. Sosiaalisten innovaatioiden teoreettista taustaa hahmottelevia käsityksiä esille tuotaessa havainnollistetaan spiraalia, jolla kuvataan sosiaalisen innovaation prosessia.

9. *TEPSIE (2014) Doing Social Innovation – A guide for practitioners. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research*

Katsauksessa tarkastellaan, mikä sosiaalinen innovaatio on ja ketkä niitä tekevät. Lisäksi tarkastellaan, miksi ne ovat tärkeitä ja miten ne muodostuvat. Sosiaalisia innovaatioita koskevassa teoreettisessa lähestymistavassa innovaatiota käsitellään prosessina, joka on jaettu viiteen vaiheeseen. Vaiheiden lomittaisuus otetaan kuvion esittelyyn liittyen huomioon ja ilmaistaan, kuinka prosessi etenee reaali maailmassa epälineaarisesti.

Sosiaalisella innovaatiolla kerrotaan olevan useita erilaisia määritelmiä. Sosiaalisten innovaatioiden määritellään kuitenkin olevan uudenlaisia lähestymistapoja sosiaalisiin tarpeisiin. Sosiaalinen innovaatio on jotakin uutta ja täytäntöön pantua. Esityksessä ilmaistaan, kuinka sosiaalisen innovaation kehittäminen voi tapahtua oikeastaan missä tahansa, esimerkiksi koulussa, sairaalassa tai vankilassa. Käsitteellä ei viitata mihinkään tietyn tyyppiseen organisaatioon tai yhteiskunnan sektoriin.

Sosiaalisena innovaationa voidaan konseptin mukaan tarkastella esimerkiksi uutta palvelua, tuotetta, käytäntöä ja prosessia sekä sääntöjä. Lisäksi ne ovat usein lähtöisin ruohonjuuritasolta. Yksittäisinä esi-

merkkeinä sosiaalisista innovaatioista mainitaan reilukauppa, mikrotalous ja jotkin puhelimeen asennettavat sovellukset.

10. *TEPSIE (2014) Social innovation theory and research – A guide for researches. Social Innovation Theory and Research: A Summary of the Findings from TEPSIE. A deliverable of the project: “The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe” (TEPSIE), European Commission – 7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research.*

Oppaassa tarkastellaan sosiaalisen innovaation käsitteen sisältöä osin kriittisestikin ja tuodaan esiin innovaatioiden arvioimista koskevia käsityksiä. Esityksen mukaan ei ole olemassa yhteisesti jaettua käsitystä sosiaalisen innovaation määritelmästä. Sosiaalista innovaatiota voidaan kuvata myös eräänlaiseksi pseudo-käsitteeksi. Sosiaalis-taloudellisilla organisaatioilla ja sosiaalisilla innovaatioilla esitetään olevan vahva yhteys. Lisäksi kerrotaan, miten käsitteellä on viitattu myös valtarakenteiden ja sosiaalisten suhteiden uudelleen järjestämiseen ja sosiaaliseen yrittäjyyteen.

Sosiaalinen innovaatio jäsentyy oppaassa asiaksi, joka on uusi, kohtaa sosiaaliset tarpeet, on viety käytäntöön ja järjestää uudelleen sosiaalisia suhteita oikeidenmukaisesti. Lisäksi esityksessä avataan sosiaalisen innovaation määritelmän osatekijöitä. Myös se tuodaan esiin, miten innovaatiosta hyötyjät voivat olla usein mukana sen kehittämässä. Lisäksi sosiaalisten innovaatioiden kerrotaan toimivan käyttäjiensä hyödyksi. Sosiaalinen innovaatio voi olla käytäntö, prosessi tai tuote. Esimerkkejä sosiaalisesta innovaatiosta ovat esim. kimpakyydit, erilaiset tukipalvelut ja säädös.

Sosiaalisia innovaatioita voidaan arvioida yhteiskunnan, toteuttajien tai innovaation synnyn edellytysten näkökulmasta. Arvioinnin ulottuvuuksina voi olla esimerkiksi eettisyys sekä potentiaali. Erilaisten arviointitapojen esittelyn yhteydessä kerrotaan, miten sosiaalisia innovaatioita on usein mitattu samankaltaisilla mittareilla kuin teknologisia innovaatioita. Sosiaalisten ja teknologisten innovaatioiden eroista huolimatta niissä nähdään olevan paljon samaa, joten olemassa olevien arviointimethodien tarkastelu ja soveltaminen voi olla sosiaalisten innovaatioiden mittaamisessa paikallaan. Konseptissa esitellään kolmetasoinen arviointimalli, jossa esitetään, kuinka arvioinnin kohteeksi voidaan ottaa konteksti ja varsinaiset tulokset. Esille tuodaan tässä yhteydessä myös empiirinen tutkimus organisaatioista, jotka ovat sosiaalisesti innovatiivisia. Tämä voisi johtaa parempaa ymmärrykseen sosiaalisen innovaation syntymisestä ja kehittymisestä yhteiskunnassa. Sosiaalisten innovaatioiden arvioimisen kautta koottu tieto voi toimia esimerkiksi tiedollisena tukena päättäjille.

11. *Reeder, N., O’Sullivan, C., Tucker, S., Ramsden, P. & Mulgan, G. (2012) Strengthening social innovation. Journey to effective assessments and metrics. European Commission, November 2012*

Reeder ym. (2012) tarkastelevat raportissaan sosiaalisten innovaatioiden arviointiin liittyviä ongelmia ja mahdollisuuksia sekä esittelevät sosiaalisten innovaatioiden arvioinnin kehystä. Lähestymistavan teoriaperustassa tuodaan esille, miten sosiaaliset innovaatiot ovat monimutkaisia kokonaisuuksia. Sosiaalisten innovaatioiden kerrotaan vaikuttavan useilla sektoreilla ja niiden vaikutuksen mittaamisessa käytetyt menetelmät ovat moninaisia. Sosiaalisen innovaation prosessi kokonaisuudessaan mainitaan myös mahdolliseksi arvioinnin kohteeksi.

Sosiaalisen innovaatio määritellään uudeksi ideaksi, instituutioksi tai työtavaksi, joka kohtaa sosiaaliset tarpeet tehokkaammin kuin jo olemassa olevat lähestymistavat. Esimerkkeinä sosiaalisista innovaatioista mainitaan esimerkiksi tuotteet, palvelut tai toimintamallit. Tarkemman arvioinnin kohteeksi voidaan ottaa esimerkiksi organisaation toiminta. Erääksi keskeiseksi arvioinnin ulottuvuudeksi mainitaan muutos. Arviointiin voisi osallistua esimerkiksi paikallistason toimijoita, esimerkiksi paikallispolitiikkoja, yhdessä korkeamman tason toimijoiden kanssa.

Konseptissa laadullinen tutkimus nostetaan sosiaalisen innovaation arviointimenetelmien yhteydessä esille ja mainitaan *scenario planning, learning by doing* ja *in depth discussing*. Menetelmien kerrotaan mahdollistavan paremmin osallistujia ilmaisemaan mikä uudessa tavassa on toimivaa ja mikä ei. Tärkeänä pidetään innovaation testauskettä saatavaa palautetta. Pidempää ajanjaksoa koskevien arviointien mainitaan olevan soveltuvia vastaamaan innovaation kestävyyttä koskeviin kysymyksiin. Itse arvioinnissa on

erotettava alkuvaiheessa oleva innovaatio kypsemmistä hankkeista, joissa voidaan arvioida varsinaisia tuloksia. Sosiaalisten innovaatioiden tarkastelu kentällä on myös tuotu konseptissa esiin samoin kuin kerätyn tiedon perusteella koottu ydinnäkymät sisältävän esityksen tuottaminen.

12. *Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R. & Sanders, B. (2012) Social innovation – what it is, why it matters and how it can be accelerated, Oxford – Said business school, 2006.*

Mulgan ym. (2012) luovat raportissaan näkymiä sosiaalisten innovaatioiden merkitykseen yleisemmällä tasolla, sosiaalisen innovaation määritelmään ja sen tekijöihin sekä eri kehitysvaiheisiin. Esityksen teoriapohjaa luodaan tuomalla esiin *Connected difference theory*, jonka kautta havainnollistetaan, kuinka sosiaaliset innovaatiot voivat olla jo olemassa olevien elementtien uusia yhdistelmiä. Niiden toteutukseen sisältyy organisatoristen ja sektorillisten rajojen läpileikkaus ja uudet innovaatiot puolestaan jättävät jälkeensä uusia sosiaalisia suhteita. Lähestymistapa alleviivaa ”yhdistäjien” roolia innovaatioprosessissa. Nämä yhdistäjät voivat olla esimerkiksi yrittäjiä taikka instituutioita. Esille tuodaan myös, kuinka itse prosessi kulkee uusista ideoista testaamiseen ja laajentamiseen sekä oppimiseen.

Sosiaalinen innovaatio määritellään toisaalta uudeksi ideaksi, jolla saavutetaan sosiaalinen tavoite. Lisäksi ilmenee, miten sosiaalisilla innovaatioilla on tarkoitettu innovatiivisia aktiviteetteja ja palveluja, joiden tavoite määrittyy sosiaalisista tarpeista käsin. Ne ovat pääasiassa kehitetty ja levitetty sellaisten organisaatioiden kautta, joilla on sosiaalinen tavoite. Sosiaalinen innovaatio voi olla esimerkiksi malli tai palvelu. Konkreettisemmin sellaiseksi voidaan kutsua kognitiivista terapiaa, Wikipediaa tai jotakin julkisen terveydenhuollon uutta mallia. Yhtenä esimerkkinä mainitaan myös *Language Line*. Arvioinnin ulottuvuutena on muutos ja arviointimenetelmänä voisi olla edellä mainittujen yhdistäjien roolin tarkastelu innovaatioprosessin aikana. Myös markkinatutkimus ja *desk* -analyysi voi tulla kyseeseen. Nopeimmin kehitystä voidaan esityksen mukaan saavuttaa, kun ideasta on muodostettu sellainen prototyyppi, joka mahdollistaa testauksen käytännössä. Esille tuodaan myös, miten joskus on pohdittu jopa vuosikymmeniä paikallisesti toimivan innovaation levittämiseen ja toisissa ympäristöissä sovellettavuuteen liittyviä ongelmia.

13. *Kaderabkova, A. & Saman, S. M. (2012) Evaluation of social innovations - Their characteristics and impacts cross county comparisons and implications for policy support. Centre for Innovation Studies, Prague.*

Kaderabkova ym. (2012) tähdentävät kontekstin merkityksen hahmottamisen olennaiseksi osaksi sosiaalisten innovaatioiden arviointia. Tutkimukseen liittyvien arviointikriteerien täsmentämiselle ilmaistaan olevan tarvetta, mutta rajoitteista huolimatta asiaa voidaan tutkia. Esitykseen valitut kriteerit perustuvat akateemiseen tutkimukseen ja kirjoittajien toimintaan asiantuntijoina. Lähtökohtana ovat tutkimukset, jotka sisältävät sekä teoreettisia että käytännöllisiä lähestymistapoja. Konseptissa käytetty teoreettinen lähestymistapa erittelee innovaatioiden muotoja teknologisiin, organisatorisiin, poliittisiin ja institutionaalisiin sekä kulttuurisiin kategorioihin.

Sosiaalinen innovaatio määritellään sellaiseksi innovaatioksi, joka on tarkoitukseltaan ja lopputulokseltaan sosiaalinen. Tarkemmin eriteltynä sosiaalinen innovaatio määrittyy prosessiksi, joka muuttaa toimintatapoja, resursseja, uskomuksia sosiaalisissa järjestelmissä tai systeemeissä. Tällaisella innovaatiolla on oltava kestävä ja laaja vaikutus. Esimerkkeinä sosiaalisista innovaatioista mainitaan uudet tuotteet, prosessit ja palvelut. Sosiaalisen innovaation arvioinnin yhteydessä voidaan mitata kestävyuden, vaikutuksen ja muutoksen ulottuvuuksia. Sosiaalisen innovaation menestyksen perimmäisinä kriteereinä vaikutuksen ja kestävyuden arviointi mainitaan tärkeimmiksi. Arvioinnin tulisi keskittyä kohderyhmän innovaation vaikutuksesta vahvistuvan toimintakapasiteetin tarkasteluun.

14. *Bellini, F., Passani, A., Klitsi, M. & Vanobberghen, W. eds. (2016) Exploring impacts of collective awareness platforms for sustainability and social innovation.*

Bellini ym. (2016) käsittelevät raportissaan EU:n rahoittaman *IA4SI* -projektin tuloksia. Projektissa kehitettiin arviointiin liittyvää metodologiaa ja esitettiin sosioekonominen, poliittinen ja ympäristöllinen arvio *Digital Socail Innovation* -aloitteesta ja erityisesti *CAPS* -projektista. Sosiaalisia innovaatioita tarkastellaan

tietoverkoston kautta ja pyritään antamaan näkymä siihen, mikä on digitaalinen sosiaalinen innovaatio. Lisäksi esitellään yksityiskohtainen kuvaus *IA4Si* -metodologiasta. Menetelmässä analysoidaan projektin vaikutuksia neljän vaikuttavuuden ulottuvuuden kautta, jonka perusteella muodostetaan synteesiä: *Social Impact*, *Economic Impact*, *Environmental Impact* ja *Political Impact*. Ulottuvuuksia arvioidaan esimerkiksi tehokkuuden, kestävyuden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Metodi perustuu *Impact Value Chain Approach* -menetelmään. Muu hyödynnetty metodologia perustuu *Social Media ROI*, *the Stated Preference Techniques* ja *Revealed Preference* -metodeihin.

Sosiaalisen innovaation määrittelyn yhteydessä tuodaan esille, miten käsitettä on käytetty eri tavoin eri sektoreilla ja eri tutkijoiden mukaan siitä on tullut jo eräänlainen muotisana. Sosiaalisen innovaation käsitteen määrittely ei ole konseptin mukaan helppoa. Käsitteen määrittelyssä lähdetään siitä, että on hyödyllistä määrittellä se uudeksi tuotteeksi, palveluksi tai metodiksi, jonka tarkoituksena on puuttua sosiaalisiin kysymyksiin. Samaan aikaan on tarkoituksena muuttaa sosiaalisia suhteita ja edistää uudenlaista yhteistyötä ja suhteita. Ongelmallisuudestaan huolimatta käsitettä pidetään kuitenkin lupaavana, kun kuvitellaan monidosryhmäisiä tapoja ratkaista sosiaalisia kysymyksiä. Digitaalisilla innovaatioilla viitataan uudenlaisiin tietopalveluihin (ICT), jotka tukevat sosiaalisia innovaatioita. Esimerkkeinä sosiaalisista innovaatioista mainitaan esimerkiksi päästökauppa, reilukauppa sekä avoin yliopisto.

15. Krlev, G., Bund, E. & Mildenberger, G. (2014) *Measuring What Matters—Indicators of Social Innovativeness on the National Level*, *Information Systems Management*, 31:3, 200-224,

Krlev'n ym. (2014) artikkelissa luodaan katsaus sosiaalisten innovaatioiden mittaukseen liittyviin lähestymistapoihin ja ehdotetaan sopivia indikaattoreita sosiaalisiin innovaatioihin liittyen. Ehdotetun mittariston kautta pyritään tekemään esimerkiksi innovaatiopotentiali kansallisella tasolla ja myös innovaation suorittaminen mitattavaksi. Kirjoittajien mukaan makrotason arviointi on sosiaalisten innovaatioiden yhteydessä tärkeää, koska indikaattorit tällä tasolla ovat vertailukelpoisia. Lisäksi niitä on mahdollista arvioida vertailun kautta kaupallisiin innovaatioihin. Esille otetaan myös, miten käsitykset innovaatioiden muodostumisesta koskien ovat muuttuneet ja sen myötä ilmiön mittaaminen. Aiemmin innovaatioiden katsottiin olevan enemmänkin teknologia- ja markkinavetoisia. Tutkijat ovat kuitenkin havainneet, että niiden muodostumiseen vaikuttaa laaja määrä muuttujia, kuten ”innovaattori” itse ja kontekstuaaliset tekijät, esimerkiksi markkinatilanne sekä lainsäädäntö. Innovaatioprosessin käsittämiseksi lineaarisiksi on siirretty sen näkemiseen enemmänkin dynaamisena. Artikkelissa kuvattu arviointimalli perustuu kolmeen toisiinsa vaikuttavaan tasoon, jotka ovat *Entrepreneurial Activities*, *Framework Conditions*, *Field Specific Outputs* ja *Outcomes*. Kirjoittajien mukaan ei ole olemassa yhtä ja parasta tapaa mitata sosiaalisia innovaatioita.

Sosiaaliset innovaatiot määritellään artikkelissa uudenlaisiksi ratkaisuksi (tuotteet, palvelut, mallit, markkinat, prosessit), jotka samanaikaisesti vastaavat sosiaaliseen tarpeeseen tehokkaammin kuin olemassa olevat ratkaisut. Ne johtavat parempaan kapasiteettiin käyttäen esimerkiksi resursseja. Ne ovat hyväksi yhteiskunnalle ja parantavat sen kykyä toimia.